

Dagmar Mocná

POKLESLÝ SECESNÍ ERÓS

„Jako mi profesori filologie zhnusili klasické básničky, tak mi naše literatura disgustovala lásku. O ničem se tak nestydatě nelže jako o lásce v našich sentimentálních povídkách, cituplných novelách, produševnělých dramatech a psychologických románech. (...) Německá sentimentálnost a francouzský romantismus způsobily mravní epidemii 19. století, po tom krásném, zdravém 18. století, kdy Voltaire nedovedl pochopit, že by se mohl manžel nějak zvláště rozčilovat pro nevěru své ženy, a kdy se soudilo, že láska a manželství nemají nebo nemusí mít nic společného. Takové ideály vynašla si buržoazie 19. století a její literatura. Bojujte proti nim – a milujte se přátelé. Ať žije volná láska!“¹

Takto promlouvá jedna z postav románu Václava Hladíka *Valentinovy ženy*, který vycházel v časopise *Lumír* na přelomu let 1903–1904. Jak vidno, 19. století tu bylo v názoru na lásku shledáno nemožně zastaralým.

Václav Hladík zdaleka nebyl první, kdo u nás podobné soudy vyslovil. Naopak, kolem roku 1900 už vůbec nešlo o kacírství, nýbrž o názor, jenž začal převažovat – a to zejména mezi mládeží, fascinovanou četbou moderních autorů. V něčem však Hladík přece jenom byl průkopníkem. Jako jeden z prvních (ne-li vůbec první) totiž u nás začal pěstovat oddechovou erotickou četbu.

Podmínky k tomu měl přímo ideální. Doba byla nervózní a rozjitřená. Hroutil se dosavadní hodnotový systém, v oblibě byla provokativní gesta a troufalá negace všech stávajících tabu. Být moderní znamenalo také nebýt pruderní a hovořit bez ostychu o intimních polohách milostného vztahu. A přece byl Hladík daleko opatrnější, než bychom mohli očekávat. Celou svou literární aktivitou se totiž obracel k tzv. průměrnému čtenáři, který byl mnohem konzervativnější než nečetní abonenti *Moderní revue* či *Nového kultu*. Jistě, i čtenář *Lumíru* chtěl být à jour, ale „modernost“ se mu musela opatrně dávkovat, aby ji dokázal bez újmy vstřebat. A to dovedl Hladík s obratností, jež byla bezpochyby základem jeho nemalé popularity.

¹ Václav Hladík, *Valentinovy ženy*, 3. vyd., Praha, b. d., s. 147–148

V polovině devadesátých let, kdy Jiří Karásek provokativně prohlašoval: „Jsem žena umdlená, jež láká v ňadra skvělá/ zhýralce divoké a v plen jim dává klín,“² potýká se při tom s mravnostní cenzurou, psal Hladík ještě realistické velkoměstské obrázky, zejména ze života drobných ušlápnutých úředníků.³ Sice už v roce 1891 nabádal vydavatele J. R. Vilímka, aby k nám uvedl „obávané naturalisty“ Flauberta, Maupassanta a Zolu, vybízej ho přitom, aby se nezalekl „takzvané ‚nemravnosti‘ realistické literatury – což bylo vždy na škodu těm různým bibliotékám rodným, do nichž měli přístup autoři fádni, nezábavní, často jen podřízeného druhu – ale jen když byli ‚mravní‘“,⁴ avšak ve vlastní tvorbě onu „nemravnost“ dávkoval velice opatrně, aby nepoplašil většinového čtenáře, neuvyklého ještě dostatečně na amorálnost moderní literatury.

Teprve na sklonku roku 1900 se v Lumíru objevuje přitažlivý Evžen Voldan,⁵ hrdina mnoha prchavých erotických dobrodružství se svobodnými dívkami i vdanými ženami. Pro něj ani pro jeho partnerky už sex neznamená něco, co musí jít nutně ruku v ruce s citovou vazbou. Takto například hrdina vzpomíná na jednu ze svých „lásek“:

„Vyhlížela, jako by neuměla pět počítat – ale hned po druhé rozmluvě přišla na večerní dostaveníčko, vynechala předplacení v divadle. ‚Drahoušku, mám ji velmi rád ... ale mně nevěřila ... to ví, že si ji nevezmu.‘ ‚Jak dlouho trvá Tannhauser,‘ odpověděla pouze. ‚Do půl jedenácté!‘ ‚Do té doby musím být zpět, u divadla na mne čeká služka.‘ A milovala jej.“⁶ V knižním vydání ovšem Hladík pro jistotu věčnost tohoto dialogu poněkud oslabil.

Erotická dobrodružství tu však stále ještě nehrála prim, nýbrž měla pouze pikantně okořenit „závažný“ obsah románu. Musely uběhnout ještě tři roky, než se Hladík odvážil v Lumíru uveřejnit čistě erotický román *Valentinovy ženy*, opatřený nadto provokativním podtitulem „Román bez lásky“ (knižní vydání vyšlo bez tohoto podtitulu).⁷

Valentinovy ženy už jsou erotickou prózou v pravém slova smyslu. Nejde tu o nic jiného než o pikantní vylíčení průběhu několika milostných vztahů elegantního a žádoucího Valentina Kaplíře. Podobně jako pro Evžena Voldana jsou i pro Valentina jeho četná erotická dobrodružství především zdrojem rozkoše. „Jsme oba zcela všední švindlíři, ona koketuje

² Jiří Karásek ze Lvovic, *Jsem dítě Sodomy...*, básně ze sbírky *Sodoma*, Praha 1895 (cit. podle antologie *Česká básnická moderna*, Praha 1987, s. 139).

³ Např. povídkové knihy *Z lepší společnosti* (1892), *Z pražského ovzduší* (1894), *Ze samoty a společnosti* (1899).

⁴ V. Hladík J. R. Vilímkovi 18.9. 1891, fond J. R. Vilímek, LA PNP.

⁵ V. Hladík, Evžen Voldan, časopisecky v Lumíru 1900–1901, knižně 1905.

⁶ Lumír 29, 1900–1901, s.108.

⁷ V. Hladík, *Valentinovy ženy*, časopisecky v Lumíru 1903–1904, knižně 1905.

banálně, já hraji komedii, nu, co naplat, aspoň si rychleji porozumíme,⁸ komentuje Valentin svůj vztah ke vdané nudící se paničce. Hořký tón jeho cynické zповědi však naznačuje těžkou deziluzi z vlastního počínání, jež ho nakonec dovede k sebevraždě. Takovéto neúměrně tragické vyústění dráždivě pikantní prózy nebylo ničím výjimečným. Zdá se dokonce, že čím choulostivější historiky autoři líčili, tím větší cítili potřebu nechat své lehkomyšlné hrdiny zhynout vlastní rukou a učinit tak úlitbu konvenční morálce. O tom, jak houževnatě se toto nepsané pravidlo mezi autory obracejícími se k široké čtenářské obci udržovalo, svědčí skutečnost, že ještě v roce 1913 se jím poslušně řídili například Karel Engelmüller v novele *Dobrodružství*⁹ a o rok dříve Václav Štech v pikantním předměstském románu *Hřích paní Hýrové*,¹⁰ oba k nemalému údivu kritiky, již uvedené vyústění nepřípadalo nijak psychologicky odůvodněné.¹¹

Vraťme se však k Václavu Hladíkovi. Ani Evžen Voldan, ani Valentin Kaplíř nebyli ještě pravými hrdiny pro oddechovou erotickou prózu. Oba byli především výkonnými podnikateli a svým erotickým zálibám se věnovali pouze v řídkých chvílích volna. Tím pravým erotickým hrdinou se stal až zhýčkaný syn z bohaté pražské rodiny, zcestovalý světák Artuš Rovin, nonšalantně střídající ženy jako rukavice a chápající lásku jako konzumaci vybraných požitků. O svém vztahu k jisté Holandance říká: „Miloval jsem ji několik dnů prudce a palčivě. Byl to doušek ostrého a vonného holandského likéru.“¹² Tohoto oslnujícího šviháka pochopitelně vůbec nenapadne, aby ukončil svůj zhýralý život ranou z revolveru. Své občasné deprese léčí vybranými lahůdkami („V mém hlubokém bolu mi byla útěchou má opuštěnost a labužnická večeře. U oblíbeného lahůdkáře dal jsem si ústřice a humra, zapíjel jsem večeři bílým nasládlým Barsacem a měl jsem pocit trochu pařížský.“¹³), anebo návštěvou šantánu, jehož úroveň komentuje s nadhledem znalce pařížského nočního života: „Zpívala a tančila, jako vždy pochlubila se svou krásnou nohou v hedvábne, průsvitné punčošce a satinovými krajkami. Její klepy a laškování nebyly takové jako v Paříži u krasavice od Maxima nebo Abeye. Pro Prahu to stačilo.“¹⁴

Přestože Hladík stylově vyšel z realismu, jeho pojetí erotiky je typicky secesní, s dobově příznačným důrazem na dekorativnost ženského zjevu.

⁸ V. Hladík, *Valentinovy ženy*, s.185.

⁹ Karel Engelmüller, *Dobrodružství*, Praha 1913.

¹⁰ Václav Štech, *Hřích paní Hýrové*, Praha 1912.

¹¹ Podle K. Sezimy, *Z nové české beletrie*, Lumír 42, 1912–13, s. 21, „závěr poněkud ukvapený zaráží u miniaturního románu Engelmüllerova“.

¹² V. Hladík, *Barevné skizzy a malé povídky*, Praha 1906, s. 162.

¹³ V. Hladík, *Artuš. Příhody pražského bonvivanta*, Praha, b. d., s. 25.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 27.

Zvlášť dobře patrné je to ve scénách zobrazujících krásu nahého ženského těla. Hladík byl jedním z prvních českých prozaiků, u něhož se s obdobným líčením setkáváme. Jenže nad potenciální erotičností tu převládá výrazný sklon k estetizaci. Podívejme se, jak Hladík v jedné ze svých artušovských povídek popisuje zjev jisté pařížské tanečnice:

„Do salonu vešla, vlastně se vznesla krásná Lina, majíc vlasy rozpuštěny. Byla celá zahalena v tmavé lesklé kožešině.

Stanula uprostřed salonu. Rozkošným usměvavým pohledem přelétla nás, němé, očekávající, dech zatajující.

Pozvedla se na špičky. Zpozoroval jsem, že je bosa, a krev mi vzkypěla... Náhlým posuňkem shodila k zemi kožich a stála před námi bílá, vznešená, jasuplná, jako diamantová hvězda vyskočivší z černého mraku, jako skvoucí stříbrný meč vytažený z pochvy, a nic nezastíralo krásu diamantové hvězdy ani jiskřivou oslnivost vytaseného meče...

Jen vzdechnutí obdivu vydralo se z našich rtů. Lehký, zbožný šepot vzrušení. Pouze tlustý divadelník plácl se přes stehno a zahučel: „U čerta!“¹⁵

Nejen v tomto případě, ale i ve všech obdobných scénách jde vlastně o divadelní představení svého druhu, v němž ženy předvádějí své půvaby a korektně oděni muži pouze tiše a fascinovaně přihlížejí, s požitkem často spíše estetickým než erotickým, jako Valentin při pohledu na svou přítelkyni, zahalenou pouze průsvitnou hedvábnou šálou:

„Valentin seděl, spíše ležel v hlubokém křesle koženém.

Pohlížel zamyšleně na mladou ženu. Zdálo se mu, že nikdy neměl tak umělecký, estetický dojem z krásy ženy. Její vlasy, její ramena a ty nohy Tizianovy Venuše...“¹⁶

Obecně vzato si však Hladík na obnaženou ženskou krásu příliš nepotrpěl, a zřejmě nejenom z mravnostních důvodů. Secesní poetice totiž daleko více vyhovoval obraz ženy v dráždivě půvabném krajkovém negligé. Záliba Hladíkových erotických hrdinů v luxusním dámském prádle se stává až obsesí. Světák Artuš hrdě doznává: „když jsem viděl jeden z největších obchodů přepychového prádla ‚Maison blanche‘, měl jsem tak umělecký požitek jako v obrazárně Louvru.“¹⁷ A malíř Mádr, vyzván svou snoubenkou, aby si prohlédl její nachystanou výbavu, má oči jen pro jedno: „Ach, to je hezké!“ pravil Hugo s plným porozuměním a hrábl do vzdušných a lehkých krajek kalhotek.“¹⁸ Hladík tu bezpochyby krácel ve šlápějích svého milovaného G. de Maupassanta, jehož Miláček se rovněž vyznal v tajích ženského prádla lépe než zkušená komorná (první český

¹⁵ V. Hladík, *Barevné skizzy a malé povídky*, s. 208–209.

¹⁶ V. Hladík, *Valentinovy ženy*, s. 196.

¹⁷ V. Hladík, *Artuš. Příhody pražského bonvivanta*, s. 18.

¹⁸ V. Hladík, *Dobyvatelé*, 2. vyd., Praha 1927, s. 185.

překlad tohoto proslulého Maupassantova románu z roku 1896 ostatně pocházel právě z Hladíkova pera).

Záliba v negližé vede Hladíka k tomu, že rád a často zachycuje své ženské postavy v dráždivě neformálním oblečení – županu. O jedné ze svých přítelkyň Artuš říká: „A v řasách županu, a ještě více v krajkové, tenké, hedvábné a satinové deshabilé byla svůdná k zbláznění.“¹⁹ Obdobně dokáže využít županu zkušená paní Bémová z románu *Dobyvatelé*: „Při hovoru se někdy nahnula živě a z kraje županu zasvitla oblost tak půvabně, že bylo viděti krajky hedvábné spodničky, punčochy barvy gris-perle a zcela drobné střevíčky téže barvy.“²⁰ Hladíkovy hrdiny opájí také šustění ženských šatů při svlékání a oblékání, odehrávajících se vesměs za diskrétním paravanem („Za plentou zašuměly sukně a zapraskala šněrovačka“²¹).

Ovšem nejenom svůdné negližé vábilo Hladíka na ženském zjevu. Rovněž dámské toalety dokázal popisovat s erudicí majitele prosperujícího módního salónu (v tom mu v soudobé literatuře mohla konkurovat snad jen Růžena Svobodová). Ženino úsilí o dosažení maximálního vizuálního efektu přitom jeho hrdinové hodnotí povýtce kladně, a to i v případě dam nacházejících se již za zenitem svého půvabu: „Přivolala všechna kouzla malířského a plastického umění i kosmetiky a parfumerie, aby rafinovanou vědou zvýšila a dovršila působivost svých vnad a udržela vítěznou iluzi mládí,“ prohlašuje Artuš o jedné ze svých přítelkyň. „Ženy svůdné, velké kokety, vášnivé a ctižádostivé milovnice dovedou takto čeliti stáří, čtyřicítka je jim věkem nejlahodnější líbeznosti a jen muži primitivního vkusu nemají smyslu pro toto umění a pro tuto vědu ženské koketnosti.“²² Stejně vděčně pak erotičtí hrdinové přijímají promyšlenou koketérii svých ženských protějšků. „Bravo, roztomilý nápad!“²³ jásá Valentin, když jeho půvabná společnice v hovoru jakoby náhodou ukáže svou půvabnou nožku v průsvitné punčošce. Tedy rafinovaná erotická hra jako součást „krásného života“ ve vrcholící belle époque.

V zobrazování samotných intimních situací ovšem Hladík nijak nepřekračoval obecně respektované meze. „Na poslední večer vzpomínám tak, že se mi točí hlava. Nemohu říci nic, nežli že mi, když jsem naposled vyšel z domu paní Marie, zasvitla zora vstříc,“²⁴ říká Artuš se zdrženlivostí dobře vychovaného gentlemana, jenž si intimní podrobnosti svých dobrodružství s dámami nechává pro sebe. Dojde-li v Hladíkových románech

¹⁹ V. Hladík, Artuš. Příhody pražského bonvivanta, s. 36.

²⁰ V. Hladík, *Dobyvatelé*, s. 78.

²¹ Tamtéž, s. 58.

²² V. Hladík, *Barevné skizzy a malé povídky*, s. 252.

²³ V. Hladík, *Valentinovy ženy*, s. 186.

²⁴ V. Hladík, Artuš. Příhody pražského bonvivanta, s. 53.

přece jenom k explicitnímu vylíčení milostného sbližování jejich protagonistů, musí se čtenář spokojit pouze s objetími a polibky (ovšemže „vášnivými“, „omamujícími“ či „ohnivými“), přičemž od dalšího počínání milenců už vypravěč odvrací svůj diskrétní zrak.

Pouze v závěru románu *Dobyvatelé* došel Hladík v explicitnosti zobrazení dál, než měl obyčejně ve zvyku. Jde však o scénu mimořádně významově zatíženou (je to vlastně hrdinovo svérázné loučení s životem před plánovanou sebevraždou), což do značné míry utlumuje její prvoplánovou erotickou dráždivost: „Lucy odhodila cigaretu a sešpulivši ironicky rty, pohlédla na mladého muže svůdnicky. Zlíbal její vonné, planoucí, sladké rty. Oddávala se mu tiše. Objal ji jednou rukou kolem pasu a líbaje ji vášnivě, divoce, druhou rukou zabloudil do lehkých záhybů županu. Lucy klesala po pohovce, měla oči přivřené, tvář bledou a z jejích rtů, svítících do šera skvoucí perletí zubů, vycházelo těžké oddechování, jež znenáhla sláblo v nyjící sténání.“²⁵

Kritika sledovala postupné Hladíkovy směřování od psychologického a společenského románu k erotické próze se zjevnou nelibostí. „Etické síly jsou přímo vyhoštěny z jeho espritových a požitkových knih,“²⁶ konstatoval A. Novák. Nejnepříznivěji byl pochopitelně přijat světácký Artuš. Hladík se sice odvážil věnovat mu samostatnou knihu až v roce 1913 (přestože první artušovské povídky otiskl v Lumíru už roku 1903),²⁷ spoléhaje na liberální atmosféru, jež vůči erotické tematice v té době panovala. I tak se však se zlou potázal. K. Sezima označil Hladíkova dandyho za „typ erotického kohouta, jenž od božího rána do všech úhlů světa vyzpěvuje své laciné triumfy na smetišti lásky“.²⁸ F. V. Krejčímu vadilo, že líčení Artušových erotických dobrodružství nemá žádný „vyšší“ umělecký záměr: „Jeho dobrodružství nejsou mu stupni vývoje ani stanicemi poznání; vrhá se do nich vždy znovu s neúmornou důvěřivostí a opakuje v každém znovu, co už desetkrát prožil před tím.“²⁹ Bonvivána Artuše příznačně omilostnila pouze Zlatá Praha, jejíž salonní eleganci Hladíkův hrdina vyhovoval.³⁰

²⁵ V. Hladík, *Dobyvatelé*, s. 323.

²⁶ Arne Novák, *Přehled* 11, 1912–13, s. 552.

²⁷ V Lumíru 1903–04 vyšly povídky *Flirt* a *Žárlivost*, v Lumíru 1904–05 povídky *Malířka* a *Večer v Benátkách* a v Lumíru 1905–06 povídky *Tekla* a *Krásná paní*, všechny s podtitulem *Z povídek Artušových*. Souhrnně vyšly v roce 1906 v knize *Barevné skizzy a malé povídky v oddílu nazvaném Artušovy povídky*, spolu s dalšími dvěma povídkami *Vůně* a *Osamělá*. Samostatnou knihu věnoval Hladík Artušovi až v roce 1913 (*Artuš. Příhody pražského bonvivanta*). Jde o volný povídkový soubor, využívající také některé starší Hladíkovy prózy, jež byly po přepracování zařazeny do artušovského cyklu.

²⁸ Karel Sezima, *Z nové české beletrie*, Lumír 42, 1913–14, s. 17.

²⁹ K. (= F. V. Krejčí), *Právo lidu* 23. 3. 1913, příl. s. 1.

³⁰ R. (= V. Červinka), *Z literárního trhu*, Zlatá Praha, 1912–13, s. 252.

Nepřízeň kritiky však Hladíka neodradila. Nepochybně bystře vycítil, že doba je pro erotickou prózu zralá. Ke stejnému názoru ostatně dospělo i vydavatelství I. L. Kober, orientující se po smrti svého zakladatele především na produkci populární četby (tisklo například detektivky, poprvé tu rovněž vyšla proslulá Chaloupka strýčka Toma). To začalo v roce 1906 vydávat první českou erotickou edici, příznačně nazvanou Mládenecká knihovna. Její autorské zázemí tvořili především francouzští autoři – Mauissant, Prévost či tehdy velmi populární Catulle Mendes. Z jejich tvorby byly vybírány krátké povídky, líčící pikantní erotické historie. Strategie vydavatele byla jasná: zaštitit se při prosazování „choulostivého“ žánru, jenž mohl snadno padnout za oběť cenzuře, autoritou literárních klasiků (jen na okraj poznamenávám, že naprosto shodnou strategii volili vydavatelé erotické literatury i po roce 1989, včetně autorů, k nimž se obraceli). Zřejmě i proto tu nenajdeme ani jednoho domácího autora – kupodivu ani Václava Hladíka, přestože A. Novák označil jeho Artuše za dílko jako střížené na míru právě Mládenecké knihovně.³¹ Publikovat u Kobera, typického producenta populární četby, však nepochybně bylo pod Hladíkovu úroveň, neboť přes své směřování k většinovému čtenáři si chtěl uchovat image seriózního literáta.

Mládenecká knihovna byla vůbec nejúspěšnější edicí Koberova vydavatelství (dokonce úspěšnější než edice detektivních románů): vycházela bez jakýchkoli větších výkyvů až do roku 1921 a dosáhla na tehdejší dobu rekordního počtu 31 svazků. Od roku 1911 přitom měla Koberova Mládenecká knihovna vážného konkurenta – Erotickou edici, vydávanou Přemyslem Plačkem v Pacově.³² I v ní tvořily základ překlady osvědčených světových autorit, ale vydavatel už měl k dispozici také domácí, byť ještě nečetné autorské zázemí.³³

Svědčí to o tom, že erotická próza se už v české literatuře zabydlela, byť toto zabydlování neprobíhalo vždy bezkonfliktně, jak to dokládá případ časopisu Erós.³⁴ Hned po prvním čísle bylo jeho další vydávání policejně

³¹ il. (= A. Novák), Nová kopie starého vzorku, Lidové noviny 14. 1. 1913, s. 2: „Obsahem příhod pražského bonvivanta Artuše nebudeme se zabývat; veškerým svým rázem i Schlosserovými ilustracemi patří do Kobrovy Mládenecké knihovny.“

³² Erotická edice vycházela u Přemysla Plačka v Pacově v letech 1911–1917, celkem vyšlo 34 svazků.

³³ Domácími přispěvateli Erotické edice byli: Josef Lukavský (sv. 5 – Kleopatra, 1912), J. F. Karas (sv. 13 – Paní snů, 1915), Rudolf Kepka (sv. 17 – Studentské lásky, 1915), Arnošt Czech z Czechenherců (sv. 20 – Hetéra, 1916, sv. 26 – Kupidovy hry o život i smrt, 1917), Anna Turková (sv. 22 – Srdce zaplálo..., 1916), Viktor Hánek (sv. 16 – Vlny rozkoše, 1916), František S. Paukner (sv. 29 – Zmařené duše, 1917) a Boleslav Malík (sv. 30 – Pod nohama krásné ženy, 1917).

³⁴ Erós. Časopis pro uměleckou erotiku, zodpov. red. a vyd. Jan Švehla, Praha, typ. A. Reis, 1916. Po prvním čísle bylo vydávání policejním ředitelstvím zastaveno.

zastaveno, přestože byl prezentován se vší možnou seriózností jako záležitost povýtce bibliofilská a co do míry otevřenosti zdaleka nedosahoval úrovně obou existujících erotických knihoven. Na rozdíl od nich však šlo o periodikum, a to bylo zřejmě důvodem pro zostřený cenzurní dohled.

Zhruba od roku 1905 začínají podobu české erotické prózy spoluutvářet mladí autoři, narození kolem roku 1890 a vyrostlí tedy už v „moderním“ světě. Erotické excesy dekadentů, děsící generaci jejich otců, byly pro ně něčím samozřejmým, něčím, co tvořilo přirozenou součást atmosféry jejich dospívání. Jejich přístup k žánru erotické prózy byl proto jiný než Hladíkův. Ukažme si to na příkladu dvou z nich – Q. M. Vyskočila a V. Hánka.

Oba směřují ještě daleko zřetelněji než Hladík k vysloveně konzumní erotické próze (či – jinak řečeno – k pornografii). Fabule je vedena tak, aby na minimálním počtu stran bylo možno vylíčit maximum intimních situací. Řečeno s Čapkem (jenž sice erotickou prózu neměl v lásce, nicméně mu to nebránilo v přesném postižení jejích rysů): „nebude svého čtenáře zbytečně zdržovat celými stránkami nebo kapitolami, ve kterých by mu předváděla věci eroticky tak podružné, jako je povaha, mravní osobnost, prostředí, povolání, běh života a jiné okolky. Na třetí nebo nejdéle na páté stránce musí čtenář najít, co hledá.“³⁵ V souvislosti s tím nápadně roste počet postav, aby bylo možno intimní situace co nejčastěji opakovat a alespoň trochu obměňovat.

Je přirozené, že Vyskočil s Hánkem jako příslušníci mladší generace došli v detabuizaci sexu o kus dále než Hladík, byť každý trochu jinak. Vyskočil v líčení erotického chování zřetelně „přitvrdil“. Byl-li Hladík delikátně pikantní, Vyskočil má naopak sklon k brutalitě a perverzi (objevuje se tu např. motiv znásilnění, jenž do světa Hladíkových secesních galantních her vůbec nezapadal). Hánek se zase blíží k pornografii (pochopitelně z dnešního hlediska velmi nesměle) větší konkrétností, podrobností a věcností v líčení erotického chování a erotických pocitů svých postav. Jestliže Hladíkův Artuš hovoří o svém stavu v obecné rovině, pomáhaje si konvenční metaforou („poddal jsem se nové, snad nejmocnější závratí svých smyslů“³⁶), Hánkovo líčení téhož je daleko explicitnější: „A v té chvíli palčivá touha, po marně zaniklá léta tryskající, dostoupila vrcholu. Zachvěl jsem se. Každý pór těla se rozevřel lačností, krev mámivě se vevalila do skrání, červené kruhy zatančily mi před očima.“³⁷ Obdobným návalům náruživosti jsou přítom u Hánka vystaveni nejenom muži, ale i ženy, a dokonce i dosud nevinné panny.

³⁵ Karel Čapek, *Erós vulgaris*, in: *Marsyas čili na okraj literatury*, Praha 1971, s. 126.

³⁶ V. Hladík, *Artuš. Příhody pražského bonvivanta*, s. 37.

³⁷ Viktor Hánek, *Vlny rozkoše, Erotická edice*, sv. 16, 1916, s. 8–9.

Proměnu přístupu lze sledovat na odlišné stylizaci motivu, o němž jsme tu už hovořili. Byla-li Hladíkova striptýzová scéna v artušovské povídce *Vůně odvážným detabuizačním činem*, o několik let později se jimi Vyskočilova kniha *Modré hory*³⁸ jen hemží (což kupodivu nijak nebránilo tomu, aby vyšla v počestném vydavatelství J. R. Vilímek). A nejen to. Ženin vábivý tanec tu už není divadelním představením s muži v rolích diváků, nýbrž předehrou k milostnému spojení. Nad dekorativním estétstvím tu tedy na rozdíl od Hladíka převládá neskrývaná erotická dráždivost, byť podávaná v nablýskaném secesním balení:

„Jako by podléhala stále mocnějšímu a silnějšímu opojení, Myrtea s novou silou rozvášnila svůj tanec. (...)

Prudkým pohybem uvolnila se Myrteina říza a ona náhle v celé božské, nahé kráse zjevila se před ním, jako nevidaný pohádkový zjev v sluníčkovém šatě královské nádhery, který pouze v čarovných nocích májových na palouku se zjeví na vteřinu a zmizí pak navždy. S utajeným dechem stíhal Violen zjev mladé ženy vášnivě rozvířený, jako by tajemná hudba hudců neviditelných dráždila její rozpálené tělo. V šíleném víru přiblížila se Violenuvi a dráždíc ho bleskovými doteky svého čarovného těla, donutila ho následovati ji pod růžový keř, kde klesla mu do náruče s takovou silou, že zvrácen sladkou tíží jejího těla, padl do hustého trávníku.“³⁹

Větší otevřenost líčení však pochopitelně bylo nutno něčím kompenzovat, aby se stala pro většinového čtenáře přijatelnou. Vyskočil je proto paradoxně daleko moralistnější než elegantní cynik Hladík. Dochází tu k pikantní ambivalenci: v knize *Sonata eroica*⁴⁰ předvádí Vyskočil všechny základní varianty sexuální perverze, přičemž v líčení hrůzných konců těchto perverzních vztahů si jeho vynalézavost v ničem nezadá s tvůrci dnešních videokazet, takřka jedním dechem však opěvuje čistou duchovní lásku a zázrak „duševního oplodnění“. Hánek zase zastírá své směřování k pornografii nasládlou rozcitlivělostí a šrámkovskou adorací probouzejících se smyslů (na rozdíl od Hladíka, který od sebe s maupassantovskou věcností oddělil sex a cit, tedy opět obě oblasti propojuje, byť pouze deklarativně).

Osobnost V. Hánka je zajímavá ještě z jednoho důvodu. Dokládá totiž, že prózy pro Erotickou edici tehdy nepsali nějakí „specialisté na sex“, nýbrž literáti většinou jen načas podlehnoucí módě secesního erotismu. To byl i případ V. Hánka, z něhož se ve dvacátých letech stal redaktor agrárnického časopisu *Cep* a přesvědčený ruralista. A nutno říci, že tato nová Hánkova orientace vyhovovala jeho bytostnému tradicionalismu dale-

³⁸ Quido Maria Vyskočil, *Modré hory*, Praha 1907.

³⁹ Tamtéž, s. 88–89.

⁴⁰ Q. M. Vyskočil, *Sonata eroica*. Kniha lásky, Praha 1910.

ko lépe než jeho někdejší poblouznění secesním kultem sexu (básnickým idolem jeho mládí totiž nebyl ani Březina, ani Hlaváček, nýbrž starý dobrý A. Heyduk, jemuž psal dopisy plné úcty a obdivu).

Secesní erotické básnění dosáhlo svého kulminačního bodu těsně před výbuchem první světové války. „Smyslnost jest dnes už v literatuře něco vyčerpaného a do nechutna rozšlapaného. V líčení erotického rozkošnictví počínají už dokonce píšící ženy předhánět muže,“⁴¹ prohlásil v roce 1913 znechuceně kritik F. V. Krejčí a nebyl zřejmě daleko od pravdy. Vždyť již v roce 1907 vzbudila skandál svou prozaickou prvotinou sedmnáctiletá gymnazistka Marie Bosáčková, píšící pod pseudonymem Maryša Šárecká.⁴² V povídce *Ave, Satanas*, která popisuje sexuální muka mladého malíře, jehož odloučení od přítelkyně zanechalo napospas přirozeným mužským potřebám, se totiž nerozpakovala přirovnat svého hrdinu k plemennému býkovi. Vyvolala tím bouři nevole, zejména v ženském tisku, jenž si dokonce kladl otázku, jaký smysl má těžce vybojované právo dívek na vzdělání, nese-li takovéto ovoce. Není tedy divu, že již zmíněný F. V. Krejčí byl pevně přesvědčen, že „budoucnost bude náležet erotice oduševnělejší a čistší.“⁴³

Jak už to bývá, všechno bylo nakonec jinak. Přišla válečná smršť a přehodila v umění výhybku od pocitů jedince k problémům celku. Dědictví secesního erotismu se však z literatury nevytratilo. Pouze se na dlouhou dobu přesunulo do jejích spodnějších, méně prestižních pater. Na Hladíkovu, Vyskočilovu, či Háňkovu aktivitu navázala produkce takových autorů jako Jindřicha Snížka, Jaroslava Marii či M. B. Böhnela. A z někdejších erotických edic, balancujících na hraně mezi uměním a relaxací, se vyvinuly meziválečné knižnice, které už nijak nezastíraly svou oddechovou a stimulační funkci (příkladem může být beletristická produkce Františka Trefného, majitele závodu na výrobu erotických pomůcek a autora řady spisků z oblasti pohlavní zdravotnictví). Erós pronikl dokonce i do žánru, jenž tomuto drzému profánnímu vetřelci odolával snad nejdéle ze všech – totiž do ženské četby, byť v ní byl po celé meziválečné období pouze občasným hostem.

Uvedený posun je dobře patrný např. v prózách Bohumila Zahradníka-Brodského. Ten ještě roku 1905, tj. v roce knižního vydání *Hladíkových Valentinových žen*, psal v románu *Sladká kouzla*, otištěném v edici *Ludmila*, o lásce svých hrdinů starosvětsky cudným stylem Věnceslavy Lužické, jež kritik K. Sezima ironicky nazval „vodově modrookou penzionátní

⁴¹ K. (= F. V. Krejčí), *Právo lidu* 23. 3. 1913, příl. s. 1.

⁴² Maryša Šárecká, *Stín padl na duši...*, Praha 1907.

⁴³ K. (= F. V. Krejčí), *Právo lidu* 23. 3. 1913, příl. s. 1.

⁴⁴ K. Sezima, *Z nové české beletrie*, *Lumír* 38, 1909–10, s. 359.

snivostí“⁴⁴ – „Vzal její hlavu do svých rukou, a dívaje se na ni zrakem hořícím vroucím nadšením, sklonil se nad ni a zlíbal její oči, vlasy a celou tvář.“⁴⁵

O šest let později se však i u něj projevilo vrcholící erotické běsnění secesní literatury. V románu *Vítězství lásky* z roku 1911 už líčí milostné srozumění ústřední dvojice s daleko větším žárem: „Položila hlavu na jeho rameno a najednou, jako by všechn její odpor byl vyčerpán a jako by jasně vytryskl plamen její lásky, objala ho oběma rukama a přivinula se k němu s náruživou touhou (...) Vyzvedl ji a nesl až k pavilonu. Nevzpírala se, napolo omdlelá láskou, jež jako žhavý proud rozechvívala její nervy.“⁴⁶ Nad vášní tu však stále ještě vítězí ctnost a veškeré předmanželské kontakty milenců se odehrávají v rámci středostavovských společenských konvencí. Ty vzaly definitivně za své až v Brodského poválečných prózách. Např. román *Hlas krve* (1924) je příběhem erotické touhy mladého sedláka, která je tu v duchu vitalismu mýtizována v jakousi prasílu, hrdinka románu *Životem vedla je láska*, otiskovaném v roce 1925 v ženském týdeníku *Hvězda*, se zase stane matkou nemanželského dítěte.

Hladíkův hrdina, revoltující proti šosácké sentimentalitě, tedy mohl být konečně spokojen. Poválečným zabydlením detabuizovaného sexu i v takové konzervativní literární oblasti, jakou je populární četba, skutečně odzvonilo líčení lásky v tradici 19. století.

Dagmar Mocná
Pedagogická fakulta UK
Praha

⁴⁵ Bohumil Zahradník-Brodský, *Sladká kouzla*, Praha 1905, s. 112.

⁴⁶ B. Zahradník-Brodský, *Vítězství lásky*, Praha 1911, s. 94.